

Sammanfattning av resultatet från KLYS SGI-enkät

Inledning

KLYS - som utgör en samlad röst för Sveriges kulturskapare – har under februari-mars 2021 genomfört en enkät till yrkesverksamma kulturskapare för att ta reda på i vilken utsträckning dessa yrkesgrupper ansöker om och får en sjukpenninggrundande inkomst (SGI) fastställd, hur stora problemen på detta område är och hur problemen ser ut i relationen till Försäkringskassan.

Att yrkesverksamma kulturskapares sociala trygghet är bristfällig har flera rapporter och utredningar visat under åren, inte minst den konstnärspolitiska utredningen (SOU 2018:23) som kom för några år sedan. Det kan t ex vara svårt för många frilansande kulturskapare att få en rimlig SGI fastställd hos Försäkringskassan. SGI:n ligger till grund för bl a sjukpenning när du blir sjuk och föräldrapenning när du har fått barn och vill vara föräldraledig.

Under sommaren 2020 tillsatte regeringen en statlig utredning (Dir. 2020:71) som bl a ska undersöka egenföretagares möjligheter att få en SGI fastställd och föreslå förändringar i syfte att ge denna företagargrupp en bättre social trygghet. Utredningen ska lämna sitt slutbetänkande i december 2021 och det finns nu möjlighet att påverka utredningen så att den verkligen leder till förbättringar när det gäller frilansande kulturskapares möjligheter att vara sjukskrivna och föräldralediga. Resultatet av enkäten kommer att skickas till utredningen, som ett viktigt underlag i deras fortsatta arbete.

Svarande

815 stycken yrkesverksamma kulturskapare har svarat på enkäten och dessa är fördelade mellan följande yrkesområden: **12 % scen, 6 % film, 13 % musik, 32 % bild/form, litteratur 23 % och 15 % journalistik/media**. Den största gruppen bland de svarande är från bild- och formområdet.

Den dominerande åldersgruppen som svarat är **40-49 år, vilka utgör 28 %** av de svarande. Övriga är 18-29 år 5 %, 30-39 år 22 %, 50-59 år 23 %, 60-69 år 14 % samt 70 och uppåt 9 %.

Könsfördelning är **72 % kvinnor, 27 % män, 1 % annat**. Väldigt många fler kvinnor har alltså svarat än män.

Verksamhetsformer:

Enskild firma är den vanligaste verksamhetsformen, **50 %** av de svarande. **19 %** av de svarande är **kombinatörer**, följt av 14 % som har aktiebolag. 12 % har endast anställning och 5 % har annan verksamhetsform.

Deklarerad inkomst:

36 % (d v s över en tredjedel) av de svarande deklarerar mindre än 200.000 kr/år. 14 % deklarerar mindre än 100.000 per år. 30 % av de svarande deklarerar mellan 200.000-349.000 kr. 22 % deklarerar mellan 350.000-549.000 kr. 6 % uppger att de deklarerar 550.000 kr eller mer.

Omsättning i företag:

26 % uppger att de omsätter mindre än 100.000 kr i sitt företag per år. **34 % omsätter mindre än 150.000 kr per år och hela 41 % omsätter mindre än 200.000 kr per år.** 200.000 kr var den omsättningsgräns som regeringen först satte för att överhuvudtaget kunna söka omsättningsstöd för enskilda firmor under pandemin. Enligt denna enkät innebär det att **endast 60 % av de yrkesverksamma kulturskaparna med eget företag skulle komma i fråga för omsättningsstöd.** Gränsen är dock i den nya sökomgången sänkt till 180.000 kr, men drygt 34 % omsätter fortfarande mindre än 180.000 kr.

Kontakt med Försäkringskassan:

56 % av de svarande har under den senaste femårsperioden **haft kontakt med Försäkringskassan.**

Många uppger dock att de inte kontaktat Försäkringskassan eller ansökt om SGI eftersom det är **för krångligt**, vilket framgår av fritextsvaren.

Bemötande och kunskap hos Försäkringskassan:

Hela 51 % uppger att **de inte tycker att bemötandet var bra** och att handläggaren inte hade kunskap och/eller förståelse för frilansares villkor. **Endast 8 %** uppger att bemötande var kunnigt och bra. Exempel ges i fritextsvaren.

Hur många har fått en SGI fastställd?

352 personer, eller 43 % av de svarande, har fått en SGI fastställd under de senaste fem åren.

Hur lång tid tog handläggningen?

34 % uppger att det tog högst en månad att få sin SGI beräknad, medan **34 % uppger att det tog två till fyra månader. 10 % svarar att det tog mer än fyra månader.**

Räknades alla dina inkomster in i SGI?

Nästan hälften av de svarande (49 %) uppger att SGI:n baserade sig på hela inkomsten, men så många som **37 % uppger att den endast baserades på delar därav. Bara 23 % av kombinatörerna uppger att de kunde räkna med både inkomster från anställning och från inkomster i företaget i sin SGI.**

Hur fungerar SGI-systemet för kulturskapare?

Endast 13 % av de svarande tycker att regelverket för SGI fungerar mycket eller ganska väl för kulturskapare. **39 % menar att det inte fungerar så bra, medan 36 % menar att det inte fungerar alls.**

Hela **39 % svarar att de varit sjuka, men inte ansökt om sjukpenning.** På frågan om varför man inte ansökt om sjukpenning när man varit sjuk, svarar **29 % att de jobbat trots att de varit sjuka. 52 % svarar att de avstått, eftersom det är krångligt eller tar sådan tid.**

Vad anser du behövs för att sjukförsäkringssystemet ska fungera bättre för yrkesverksamma kulturskapare?

36 % svarar ett regelverk som är bättre anpassat till frilansande kulturskapare, 21 % svarar ett mer kunnigt bemötande och bättre information från Försäkringskassan, **28 % anser att det bör inrättas en särskild avdelning** inom Försäkringskassan med kompetens inom kultur- och mediesektorn.

9 % anger bättre stöd från fackförbund/intresseorganisation.

Sammanfattning av de mest frekventa fritextsvaren:

Den sista frågan i enkäten är en **fritextfråga** som handlar om erfarenheter av att få SGI beräknad eller att ha kontakt med Försäkringskassan. Här har de svarande också kunnat framföra andra tankar och förslag.

Generellt kan sägas att svaren visar att **det behövs både tydligare och rättvisare regler** när det gäller SGI-beräkning för frilansare, **och ökad kompetens när det gäller frilansare villkor inte minst på kultur- och mediearbetsmarknaden**, inom Försäkringskassan. Det behövs också **bättre och tydligare information till frilansare** från Försäkringskassan för hur de kan få en rättvisande och rimlig SGI.

Det är ett stort problem att regelsystemet fortfarande är anpassat till fasta anställningar och inte till frilansverksamhet. Kulturskapare har **ofta ojämna och låga inkomster** som kommer från **olika inkomstkällor**; näringsverksamhet, anställningar och stipendier.

Stor oro finns också för hur pandemiåren 2020 och 2021 kommer att påverka SGI framöver. KLYS anser att **pandemiperioden bör räknas bort i SGI-beräkningen**, eftersom det i princip rätt närings- och yrkesförbud för kulturskapare under denna period och leder till att deras SGI-nivå rasar. Den nivå som gällde innan pandemin bör därför "frysas" för dessa yrkesgrupper.

Här nedan följer de mesta frekventa problemen sorterade inom olika kategorier:

Problem för egenföretagare (särskilt enskilda näringsidkare):

- När det gäller frågan om att **basera inkomsterna i företag på de tre senaste åren** upplevs detta problematiskt för dem som t ex haft stipendier, varit föräldralediga/sjukskrivna eller varit gravida och inte kunnat jobba lika mycket under denna period, vilket drar ned snittet rejält. För kulturskapare kan inkomsterna variera väldigt kraftigt mellan de tre åren, och har du otur med tajmingen för sjukpenning kan din SGI bli väldigt låg. Också problem för dem som i firman har stora utgifter som dras av från intäkterna, detta drar ned resultatet/inkomsten som SGI baseras på och SGI:n blir därmed liten. Det vore därför bättre för egenföretagare om fakturerade belopp/omsättningen var utgångspunkten och inte resultatet, eftersom många kulturskapare har stora omkostnader.

De ojämna och ofta låga inkomsterna i kulturskapares enskilda firmor leder till mycket låg SGI. En slutsats som kan dras är att personer med enskild firma har betydligt större problem i förhållande till Försäkringskassan än personer med aktiebolag. De som dessutom kombinerar inkomster från firma med inkomster från anställningar och stipendier får ännu större problem vid SGI-beräkning. Se nedan. Jfr också konkreta exempel i fritextsvaren.

Problem för s k kombinatörer:

- Många svar handlar **om kombinatorproblematik där kulturskapare har både inkomster i sitt företag och från anställningar**, men inte tillåtit lägga alla inkomster till grund för SGI, eftersom det inte är tillåtet att räkna in korta anställningar (kortare än sex månader) som inte är återkommande.

Detta leder till långa handläggningstider och tung börda på den enskilde med dokumentation och intyg. Att överklaga kan hjälpa, men är en lång mödosam process. Det leder också till att många kombinatörer väljer att fakturera i firman i stället för att ta kortare anställningar (även om de egentligen hellre vill ha anställningar), eftersom de då har större chans att få alla inkomster inräknade i sin SGI. Jfr konkreta problem i fritextsvaren.

Lösningen som KLYS förordar och som delvis fördes fram av PSFU (den parlamentariska socialförsäkringsutredningen) är att **låta alla inkomster räknas in i SGI, dvs både inkomster från tjänst och från företag**, t ex även korta frilansjobb som är kortare än sex månader och inte återkommande. Du ska inte så som idag tvingas välja en inkomsttyp i SGI-systemet, vilket innebär en djup orättvisa gentemot kombinatörer. Det skulle också vara en fördel att räkna genomsnittet av den *totala* årsinkomsten under åtminstone en treårsperiod för att rättvist reflektera en frilansares faktiska intäkter.

Problem med stipendier i förhållande till SGI:

- Många framför **problemet med att stipendier inte får räknas som grund för SGI**. Det är mycket vanligt bland konstnärer att i perioder helt eller delvis leva på offentliga arbetsstipendier, t ex från Konstnärsnämnden eller Författarfonden, vilket ställer till det när dessa blir sjuka eller vill vara föräldralediga. Omsättningen i företaget går dessutom ned den perioden eftersom man tar färre uppdrag, vilket påverkar SGI:n negativt när snittet tre år tillbaka i tiden ska beräknas. Jfr konkreta exempel i fritextsvaren.

Lösningen är att **antingen låta stipendierna bli SGI-grundande eller skydda SGI:n under den tid som personen har stipendium och göra stipendieperioden överhoppningsbar i SGI-systemet**. Alternativt att **någon typ av grund-SGI** införs för personer som inte kan få en SGI fastställd på arbetsstipendier. Bättre information bör också ges från stipendiegivande myndighet att stipendierna inte är SGI-grundande. Stipendiemedlen är inte heller avsedda att täcka en sjukdomsperiod, dvs vara i stället för sjukpenning, utan en rimlig sjukpenning måste utgå även för kulturskapare som har eller har haft stipendier, under en sjukdomsperiod.

Otydlig information och okunnighet hos Försäkringskassan:

- Många vittnar om **otydlig information** från Försäkringskassan om vad som gäller för SGI till frilansare.

Bättre kunskap hos Försäkringskassans handläggare efterlyses, särskilt när det gäller frilansverksamhet, egenföretagande och s k kombinatorverksamhet, inte minst inom kultur- och mediearbetsmarknaden.

- Exempel på upplevda handläggningsproblem:
 - Handläggarna har ej tjänstemannaansvar, om en handläggare givit fel besked, och den sökande handlat utifrån det beskedet, hamnar ansvaret ändå på den enskilde sökande
 - Ibland tar handläggningstiden alldeles för lång tid, **44 procent** av de svarande har fått **vänta över 4 månader**
 - Olika handläggare varje gång, bollas runt, och krångligt att få svar
 - Vissa handläggare har kunskaper/expertiser, men det upplevs som lotteri att få hamna hos en sådan
Jfr konkreta exempel i fritextsvaren.

Lösningar här är att tillföra Försäkringskassan **ytterligare kompetens** på området, t ex utbildning av handläggare och helst en **Försäkringskassan Kultur Media**. Vidare bör informationen på webben utvecklas samt **formulär/mallar anpassas till frilansare och kombinatörer**. Det måste vara möjligt att fylla i fler arbetsgivare än tre på Försäkringskassans hemsida. Frilansande kulturskapare har ofta många olika arbets- och uppdragsgivare under ett år.

Avstått helt från att ansöka om sjukpenning

- **51 %** av de svarande i enkäten uppger att de **helt avstått från att söka** för att det är eller **upplevs som för krångligt**. För de som provat har det krävts massvis med dokumentation och utredningar vilket drar ut på tiden och ofta resulterar i mycket låg SGI. De som avstår uppger att de jobbar trots att de är sjuka, eller jobbar igen det de missat senare, de "vabbar" utan ersättning från Försäkringskassan och jobbar, om möjligt, igen det sen.
Jfr konkreta exempel i fritextsvaren.

Skyddad SGI under uppstart av företag:

- Flera anser att möjligheten att ha en **schabloniserad SGI under uppstart av företag** under tre år är positiv. De som har nystartad firma oroar sig dock för vad som ska hända sen efter tre år, om de blir sjuka eller vill skaffa barn.

KLYS anser att **denna uppstartsperiod bör förlängas till åtminstone fem år** p g a den normalt långa etableringstiden för konstnärligt företagande och p g a frilansande kulturskapares särskilda utsatthet när det gäller social trygghet.

Ytterligare problem som tas upp i fritextsvaren:

- Ofta är det tajmingen som påverkar SGI – man kan ha otur med vid vilken tidpunkt man blir sjuk, vilket kan ge en mycket låg eller icke rättvisande SGI, även om man haft höga inkomster vida andra tillfällen under senaste året/åren. Det kan t ex vara så att man blir sjuk samma dag som ett stort gig/konsert och då kan man förlora en hel månadsinkomst p g a missad engångsutbetalning av gage, som dock inte sjukpenningen tar hänsyn till. Någon form av omräkningstabell (som finns inom a-kassasystemet) bör möjliggöras här.
- Frilansande kulturskapare betalar in till socialförsäkringssystemet som alla andra på arbetsmarknaden, men kan inte dra nytta av det, vilket utgör en stor orättvisa.

KLYS – EN SAMLAD RÖST FÖR SVERIGES KULTURSKAPARE

Sveriges Författarförbund, Dramatikerförbundet, Svenska Journalistförbundet, Läromedelsförfattarna, Konstnärernas Riksorganisation, Svenska Tecknare, Svenska Fotografers Förbund, Föreningen Svenska Tonsättare, SKAP, Federationen Svenska Musiker, Teaterförbundet för scen och film, Sveriges Scenkonstregissörer, Oberoende Filmars Förbund, Unionen- fackklubben vid SR, SVT och UR

- Många kulturskapare väljer att inte skaffa barn, eller att skaffa färre barn och högre upp i åldrarna än vad de egentligen hade velat.
- Kulturskapare jobbar när de egentligen är sjuka, vilket utgör ett arbetsmiljö-, hälso- och smittskyddsproblem.

Ytterligare förslag till lösningar som förs fram i fritextsvaren:

- Det borde finnas ett minimibelopp/basförsäkring för SGI som faktiskt går att leva på
- Bättre samarbete och samordning mellan Försäkringskassan, Skatteverket och Arbetsförmedlingen
- Återbetalning till periodiseringsfond/expansionsfond borde räknas in i SGI. Det är ett sätt för egenföretagaren att planera för en jämnare inkomst över tid.
- Undersök lösningar i Tyskland och Danmark för frilansare

Vad kan intresseorganisationer göra bättre:

- Bättre information om och hjälp med hur man som frilansande kulturskapare kan maximera möjligheterna att få en rimlig sjukpenning och föräldrapenning.

Sammanställt för KLYS av

Ulrica Källén
Verksamhetsledare

Stockholm den 8 april 2021